

Tiesu pieejamības vides jomā

Orhūsa/ ES/ Latvija

Dr. iur Ž.Mikosa
ERA European Law
Maijs 2021

Tiesu pieejamība vides jomā

- ▶ Orhūsas konvencija (pārskats)
 - ▶ Fokuss: Tiesu pieejamības «pīlārs»
- ▶ EST judikatūra, Komisijas paziņojums (apkopojums) par tiesu pieejamību vides jomā (EST judikatūras apkopojums)
- ▶ Latvijas specifika (*actio popularis*)

Tiesu pieejamība un Eiropas Zaļais kurss

- Access to justice in environmental matters, **both via the Court of the Justice of the EU (CJEU) and the national courts as Union courts**, is an important support measure **to help deliver the European Green Deal transition** and a way to **strengthen the role which civil society can play as watchdog** in the democratic space.

[COM\(2020\) 643 final \(14.10.2020\)](#) , para 2

Tiesu iestāžu pieejamības uzlabošana saistībā ar vides jautājumiem ES un tās dalībvalstīs

Vides politika un tās ieviešana – tiesu pieejamības loma

- ▶ Vides politikas **Īstenošanas** 2019. gada **pārskats**: Eiropa, kas aizsargā savus pilsoņus un uzlabo viņu dzīves kvalitāti (COM(2019) 149)
- ▶ REFIT – ES regulējuma trūkums Nr.1: ieviešana
- ▶ Komisijas paziņojums par tiesu pieejamību (*Notice*, 2017)

ES vides *acquis* – tā ieviešana (Orhūsas loma?)

ES prasības vides aizsardzībai:
«augstu vides aizsardzības līmeni»
(191.p. LESD)

(gaisa kvalitāti, ūdens aizsardzībai,
dabas aizsardzībai, bīstamo vielu
ierobežošanai, aizliegšanai, dabas
aizsardzībai)

Orhūsas Konvencija – procesuālās
normas –

viena no atslēgām?

AG Sharpston (C-664/15)

Orhūsas Konvencija

Par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un tiesībām vērsties tiesu iestādēs vides jautājumos

ORHŪSĀ
(AARHUS),
25.JŪN.1998
SPĒKĀ - 2001

35 VALSTIS
UN ES
PARAKSTA

NOZĪMĪGĀKĀ ST.
KONVENCIJA EIROPAS UN
CENTRĀLĀZIJAS REĢ., KAS
NOSAKA VIDES
PROCESUĀLĀS TIESĪBAS

VALSTS –
PIENĀKUMI /
SABIEDRĪBAS
TIESĪBAS

PRTR (PORTOKOLS, 2003) –
EMISIJU REĢISTRS.
[HTTPS://WWW.METEO.LV/LAPAS/VI
DE/E-PRTR/LATVIJAS-
PRTR/LATVIJAS-
PRTR?ID=1146&NID=441](https://www.meteo.lv/lapas/vide/e-prtr/latvijas-prtr/latvijas-prtr?id=1146&nid=441)

GMO
GROZĪJUMI
(2005) - (NAV VĒL
SPĒKĀ)

Orhūsas Konvencija (2021)

47 puses
(t.sk. ES + visas DV)

<https://www.unece.org/env/pp/aarhus/map.html>

Orhūsas konvencija – ‘jauna veida’ starptautiskais vides līgums

- ▶ Kvalitatīvas vides un cilvēktiesību mijiedarbība (1.pants, Preambulas [7])
- ▶ Uzliek **pienākumus** valstīm – **tiesības** sabiedrībai
- ▶ Vides NVO – īpašais statuss (“inovācija” pret HR “klasiku”)
 - ▶ ĢA Kokott (C-260/11); ĢA Sharpston (C-664/15)
 - ▶ “*de lege*”/ “*privalaged standing*”/ “*LS in their own capacity*”
- ▶ Atbilstības vērtēšana:
 - ▶ “klasiskā” – atskaitīšanās (*reporting* – NIR)
 - ▶ **Atbilstības komiteja** – “sūdzību izskatīšanas mehānisms” (t.sk. no “ikviena” = inovācija)
 - ▶ ~ 180 lietas – no sabiedrības (2004-2021); 2 no valsts v. valsti. UK, Ung. BE, FR, POL, DE, SE, AT, DK, LT...
 - ▶ ACCC...lietas (*findings*) un rekomendācijas – ‘atbilstības’ vērtējums / Konvencijas normu interpretēšana

Orhūsas Konvencijas – ‘loģika’ – lai veicinātu sabiedrības,
informētību, līdzdalību un vides prasību ievērošanu

Tiesības/
pienākumi

Kam?

Par ko/
kad

Trīs pīlāri

Vides procesuālās tiesības, lai

Informācija

4 - 5.pp.

Līdzdalība

6, 7. un 8.

Tiesas
pieejamība /
aizsardzība

9.p.

‘Orhūsas tiesības’ īsumā

Tiesības	Kam?	Saturs
Vides informāciju	Ikvienam	Pieprasīt un saņemt vides informāciju
Līdzdalību ‘projekti’ - 6.p. plāni un programmas 7.p.	Skartajai sabiedrībai Īpašais statuss VNVO ‘sabiedrībai’	Tikt informētai (laicīgi, efektīvi) un uzklausītai
Tiesiskās aizsardzības līdzekļi: 1. Ja informācija atteikta, ignorēts	Informācijas pieprasītājs	Apstrīdēt un pārsūdzēt.
2. Ja pārkāptas pp. ➤ <i>iepriekšējā līdzdalība NAV priekšnosacījums</i>	Skartā sabiedrība (def. 2(5)/ 9(2)) t.sk. VNVO)	Pārsūdzēt 6.p.lēmumu 7. panta lēmumus?
3. Vispārēja tiesība vērsties pret lēmumu, rīcību vai bezdarbību, kas pārkāpj NA attiecībā uz vidi	Sabiedrības pārstāvji , kas atbilst kritērijiem, Ja tādi izvirzīti,.... ➤ VNVO	Pieeja administratīvajai (<i>objektīva, neatkarīga</i>) vai tiesu pārskatīšanai

9.p

Orhūsas Konvencijas un ES

- ▶ “Dalītas” (*mixed*) kompetences līgums
- ▶ Ratifikācijas Lēmums 2005/370/EC + Deklarācija (kompetenču)
 - ▶ ES TA nenosedz pilnībā 9(3).p. - DV atbildība, “tik ilgi un ja vien”..
- ▶ CJEU tiesas jurisdikcija arī par 9(3)?
 - ▶ C-240/09 Brūno lāču lieta / COM Notice (2017)
- ▶ Orhūsa – ES tiesību sastāvdaļa
 - ▶ C-240/09 Brūno lāču lieta (VLK I) / C-243/15 (VLK II)
- ▶ Orhūsa v. ES vides regulējums (plašāk/šaurāk):

ES: “augstu vides aizsardzības līmeni” LESD 191.p., Harta 37.p.
(ĢA Kokott: AC = “tikai kompromiss”, C-290/15 arī C-24/19 (vēju noteikumi)
“efektīva tiesas aizsardzība” (Hartas 47.p.)
- ▶ Spriedze:
 - ▶ Procesuālā autonomija v. Harmonizāciju

9.p. – «dziļi procesuālo jautājumu regulējumā» - WAJ princ.
9(3)p. (ne)pārņemšanas «piedzīvojumi» - EST «aizpilda»

shutterstock.com • 152132636

JUSTICE

AARHUS CONVENTION
for our environment

Orhūsa – ES

Orhūsas Konvencija

- ▶ Trīs pīlāri:
 - I Informācijas pieejamība
(4. – 5. pp.)
 - II Sabiedrības līdzdalība (6 – 8.pp.)
 - “projekti” – *development consent* (6.p.)
 - “plāni & programmas” (7.p.)
 - “vispārsaistošas normas..(lik/not.) 8.p.
 - III Tiesu (pārsūdzības) pieejamība
(9.p.)
- 9(1) – tiesību uz informāciju aizsardzībai
- 9(2) – sabiedrības līdzdalības
- 9(3) – ja pārkāpti likumi vides jomā
- ▶ 9(4)-(5) = taisnīgas, objektīvas, ātras, ne pārāk dārgas

ES tiesību normas

- ▶ «Orhūsas pakotne» + (citi)
 - I - **Dir.2003/4**
 - ▶ (GMO, Seveso, REACH, ETS)
 - II - **Dir. 2003/35**
 - pp ‘projektos’ – IVN & IED
 - pp dažādos “*plans*” – atkritumu, ūdens u.c.
 - ▶ Citas Dir.:
 - SIVN: 2001/42;
 - Biotopu Dir.:* 92/43
- III - 9(1) = Dir.2003/4;
 - 9(2) = Dir.2003/35 (par IVN un IED lēmumiem)
 - 9(3) – nav....EST judik. (**Dir.2004/35 ELD**)

**Regula
1367/2006**

Locus standi – doktrīnas un Orhūsa

- ▶ Vides aizsardzība un LS - 19 gs., 1972. (kokam tiesības?) – ASV – ES – Orhūsa – ‘*environmental governance*’
- ▶ Trīs doktrīnas/pieejas ES DV:
 - ▶ ‘rights-based’ (DE, AT, CZ... LV, izņemot vides aizs.)
 - ▶ ‘interest-based’ (FR, IT, BE..)
 - ▶ *actio popularis* (LV, PT)

UK ‘sufficient interest’
AP ‘*de facto*’
- ▶ Orhūsas Konvencijas – III.pīlārs:
 - ▶ 9(1) - tiesības
 - ▶ 9(2) - tiesības (t.sk. vides NVO) / 9(3).pp.
C-115/09 Trianel
 - ▶ 9(3) – tiesības v. pienākumiem? «*public wrong*»/citizen suit?

CJEU – “Aarhus/EU env.law cases”

- ▶ Djurgården C-263/08,
- ▶ Trianel C-115/09,
- ▶ LZ I C-240/09 (brūno lāču lieta, 9(3).p.)
- ▶ Stichting Natuur en Milieu C-165 to C-167/09,
- ▶ Inter-Environnement Wallonie C-41/11,
- ▶ Križan C-416/10,
- ▶ Edwards and Pallikaropoulos C-260/11,
- ▶ Altrip C-72/12,
- ▶ Fish Legal and Shirley C-279/12,
- ▶ Kom v UK C-530/11,
- ▶ Kom v Vācija C-137/14, Gruber C-570/13,
- ▶ Association France Nature Environment - C-379/15
- ▶ LZ II C-243/15;
- ▶ Protect 664/15, C-197/18 Nitrates, C- C-826/18 [2021], C-619/19 [2021] **etc.**

III pīlārs (9.p.) – pārskatīšanas procedūru pieejamība

- ▶ 9(1).p. – **tiesību** uz vides informāciju **aizsardzībai**
 - ▶ Ikvienam tiesības prasīt – ikvienam, kam atteikts, apstrīdēt & pārs.
- ▶ 9(2).p. – pārsūdzēt “procesuālo un pēc būtības” likumību
 - ▶ Ko: Jebkura lēmuma vai bezdarbības, kas ietilpst 6.panta apjomā
 - ▶ C-243/15 VLK II (6(1)(b) paplašinājums skar arī 9(2) apjomu)
 - ▶ “Opt-in” – 7.p. “plāni & programmas” (izvēle, sk. 9(2) otro para)
- ▶ Kas: “skartā sabiedrība” sk. 2(5).p. un 9(2) (LV – *sabiedrība*)
 - ▶ Abas LS doktrīnas, plus NVO speciālais statuss (kā “kompromiss”)
 - ▶ Kritēriji (plaša EST, AK prakse);
 - ▶ piem. C-263/08 – (ne)līdzdalība nedrīkst būt kritērijs acc-to-j, dažādi mērķi. C-826/18 [2021] nostiprina šo tēzi
 - ▶ C-115/09 Trianel (NVO “automātiski” LS, arī vispārējo normu pārk.)
 - ▶ ACCC/2005/11 Beļģija (nedrīkst ierobežot tā ka nevarētu neviens vides NVO)
- ▶ Kur: neatkarīgā tiesu vai līdzvērtīgā institūcijā

9(2).p. problemātika

- ▶ Vērtēšanas apjoms, dažādi lēmumi
 - ▶ IVN/ screening
 - ▶ Negatīvs IVN lēmums (C-75/08 Mellor; C-570/13 Gruber):
 - ▶ jābūt pārsūdzamam, t.sk.par to vai “būtiski” varētu ietekmēt;
 - ▶ Kad? Procesuālā autonomija, bet efektivitātes un līdzvērtības principi, arī *effet utile*
 - ▶ Apjoms: “procesuālā/pēc būtības” - intensitāte?
 - ▶ C-72/12 Altrip, C-137/14 COM v DE (IVN kvalitāte)
 - ▶ C-127/02 Waddenzee (para 59), nav objektīvu zinātnisku šaubu, ka...
- ▶ 9(2) p. attiecināmība ārpus I Pielikuma (IVN, IPPC)
 - ▶ nav II pielikuma atšķirībā no IVN – kritērijs ‘būtiska ietekme uz vidi’ un Pušu definējums
 - ▶ C-243/15 VLK II – Biotopu Dir.6.p.
 - ▶ DV kompetencē **nevis “vai” iesaistīt sab., bet “kā”** – ja aktivitāte var “būtiski ietekmēt vidi” (6(1)(b)) (C-243/15 para 48)

9(3).pants - “*catch-all*”

“Turklāt, neskarot 1. un 2. punktā minētās pārskatīšanas procedūras, katra Puse nodrošina to, ka **sabiedrības pārstāvjiem**, kas atbilst attiecīgās valsts tiesību aktos noteiktajiem **kritērijiem**, ja tādi būtu, ir pieejamas **administratīvas vai tiesas procedūras**, lai apstrīdētu fizisku personu vai valsts iestāžu **darbību vai bezdarbību**, (*acts or omissions*) kas pārkāpj attiecīgās valsts tiesību aktus vides jomā.” (provisions of its national law **relating to the environment**)

- ▶ effective judicial mechanisms should be **accessible to the public, including organizations**, so that its legitimate interests are protected and **the law is enforced**. [*Preamble 18*]

C-240/09 brūno lāču lieta (Dabas aizsardzības joma), C-664/15 (*Protect*) ūdeņu aizsardzības

C-664/15 *GA Sharpston* – “9(3) un vides NVO loma”

9(3).pants

- ▶ Apstrīdēt vai pārsūdzēt (“procesuālo un pēc būtības”) likumību
 - ▶ 9(4).p. “objektīvi un efektīvi” līdzekļi – tiesa vai pielīdzināma inst.
 - ▶ Apjoms – “pārkāpj NA” = gan proces. gan materiālo ties.n.
 - ▶ [ACCC/2008/33 UK](#), para 124
 - ▶ (*COM Notice*, 2017) [C-237/07 Janecek](#), [C-165-167/09 Milieu](#)
- ▶ Ko: “acts and omissions” – plašs koncepts
 - ▶ [C-401/12](#) ĢA Jääskinen / visi individuāli vai vispārīgi saistoši, (*non-legislative, regulatory*) izņemot likumdevēja (kā institūcijas, jo 2.p.izņ).
 - ▶ [ACCC/2008/32 ES](#) I un II daļa (2016) Orhūsas Regulas grozījumi (2021)
 - ▶ *COM Notice* (piemēri): t.sk.”lēmums par atkāpēm” no ES prasībām ([C-240/09](#), [C-165-167/09](#))
 - ▶ [C-664/15](#) (atļauja izmantot ūdeni sniega ražošanai, ŪSD mērķu neievērošana – 2000/60 – DV pienākumi)
 - ▶ PP – var būt, var nebūt – ja 7.p.”plāni” nav zem 9(2), tad būs 9(3)

9(3).p. (turp.)

- ▶ Kas: “sabiedrības pārstāvji” [t.sk. Vides NVO] - *LV VAL 9(3)/(4)*
 - ▶ *ACCC/2008/31 Vācija, C-240/09; C-664/15 ĢA*
- ▶ Kad: ja pārkāpj “vides NA” v. “NA attiecināmi uz”...
 - ▶ *ACCC/2011/63 Austrija, para 52; ACCC/2011/58 Bulgārija*
 - ▶ Ne tikai “*serving*” “*dem Umweltschutz dienen*”
 - ▶ Veselības aizsardzība
 - ▶ (zem NA attiecībā uz..., *ACCC/2008/31 DE, para 79*)
 - ▶ Sektorālie: mežu lik., Ūdens, dabas aizsardzības, atkritumu apsaimniekošana, ķīmisko vielu (*ACCC/2010/48 AT; arī DE*)
 - ▶ ES vides NA (*ACCC/2006/18, para 27/ Ex officio* par ES NA pārkāpumu, arī ja puses nenorāda...(C-72/95 *Kraaijeveld*, para 57)

Reg.1367/2006 – VAL (1(23).p.)/ Orhūsas regula: “vides info” un plašāk (veselības aizsardzība, \ palīdz aizsargāt vidi vai var apdraudēt...)

9(3). pants vides advokātu norma? *‘citizen suit’?*

“A fish can not go to the Court”
GA Šarpston, C-115/09 Trianel

Ne arī nomedītie Slovāku brūnie lāči
C-240/09 Brown Bear

www.shutterstock.com · 613464620

Līdzsvarot tiesības starp vides
“lietotājiem” v. “sargātājiem” ?

GA Šarpston, C-664/15 Protect

9(4).p.

- ▶ ES kontekstā - arī 19(2) TEU un 47.p. *ES Harta*
- ▶ “adekvātus un efektīvus” tiesiskos līdzekļus,
 - ▶ t.sk. pagaidu noregulējumu (*injunctive relief*)
 - ▶ C-416/10 *Križan* (para 109);
 - ▶ ACCC2005/11 (BE), ACCC/2010/50 (CZ); ACCC/2008/24 (Sp)
- ▶ “taisnīgām, objektīvām un ātrām”
 - ▶ ACCC/2008/32 ES (I daļa, para 40) (“objektīva” pārsk., efek.līdz)
 - ▶ “timely” ECtHR piem. *Matti Euren v Somija* (2010-01-19, 26654/08)
- ▶ “nav ierobežojoši dārgi” (~~saistītām ar nelielām izmaksām~~)
 - ▶ C-427/07 *Īrija*, C-260/11 *Edwards (UK)/ ACCC – (UK)*
 - ▶ C-167/17 *Klohn* (nav dir.eff., bet vienotas interpretācijas pienākums)

Personu tiesības v. DV pienākumiem

DV (institūcija) pārkāpj ES prasības (“beznosacījumu un precīzus pienākumus”) – tiesu kompetence

Gaisa aizsardzības plāna pieņemšanas pienākums / tiesības

- C-237/07 Janecek

Lēmuma (plāna) satura izvērtēšana

- C-237/07 Janecek, C-404/13 Clen Earth; C-72/12 Altrip

Tiesas tiesības noteikt lēmuma/plāna pārskatīšanu

- C-379/15 FR NVO, “Nitrātu rīcības programma”

Kaitējuma novēršana videi C-399/14 Grune Liga, (demolishing), para 75

Kaitējuma novēršana videi - “efektīvā veidā” (sask. ar VA mērķiem)

- C-104/15 COM v ROM (nepietiek ar sodīšanu, jānovērš kait.)

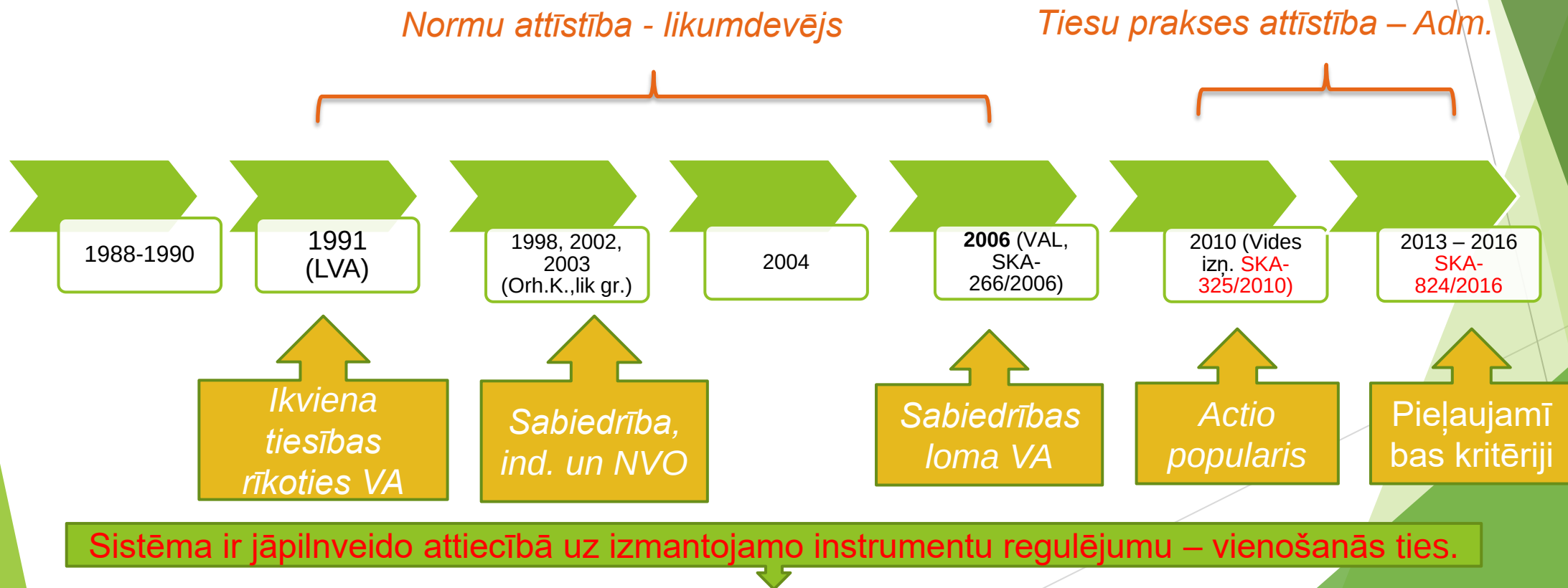
Komisijas paziņojums (Notice) par tiesu pieejamību ES Tiesas judikatūrā (2017)

- ▶ KOM paziņojums, sniedzot skaidrojumus/apkopojumus par EST judikatūrā sniegto tiesu pieejamības normu interpretāciju – kam, kad par ko, cik plaši?
 - ▶ ‘reaģējot uz problēmām (2012/13, 2016 petījumi) un Dir.priekšlikuma (2003-2015) atsaukumu
- ▶ C daļa: Garantējot tiesu pieejamību vides jautājumos:
 - ▶ Sabiedrības intereses, pienākumi vides jomā un tiesības – nodrošinot sabiedrības aktīvo lomu, aizsargājot tiesības un uzlabojot pienākumu izpildi vides aizsardzībā
 - ▶ *Locus standi*
 - ▶ Tiesas pārbaudes apjoms
 - ▶ ‘efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, t.sk.:
 - ▶ mazu procesuālu defektu gadījumi, nelikumīgu lēmumu atcelšana, anulēšana, arī likuma vai noteikumu nepiemērošana
 - ▶ pagaidu noregulējums
 - ▶ situācijas «labošana» nelikumīga kaitējuma gadījumos
 - ▶ Izdevumi (*costs*)
 - ▶ Procesa efektivitāte, laika limiti.
 - ▶ ANN I = EST judikatūras saraksts (uz 2017!)
- ▶ Apjoms – tikai par to, par ko EST līdz šim sniegusi skaidrojumus (par ko ierosinātas lietas)

Latvijas *locus standi* specifika – vides katastrofālais stāvoklis (1990) un sabiedrības ‘whatchdog’ loma?

- Vides aizsardzības likums un sabiedrības tiesības: 1991 – 2006 – mūsdienās

Likums par vides aizsardzību (11, 13.pp.) – Orhūsas Konvencija – Likuma grozījumi - Vides aizsardzības likums (9.p.) – judikatūra - izņēmuma klauzula VA (APL, 31(2)), VAL 9.p.)

VAL 9(3).p. kā izņēmums no APL 31(2)

SKA-1/2019

- Vides aizsardzības likuma 9.panta trešā daļa paredz Administratīvā procesa likuma 31.panta otrajā daļā noteikto izņēmumu attiecībā uz personām, kas var iesniegt pieteikumu, bet Vides aizsardzības likuma 1.panta 17.punkts iezīmē iespējamās vides jautājumus, sakarā ar kuriem var iesniegt pieteikumu.

- 1(17).p.: vide — dabas, antropogēno un sociālo faktoru kopums

Uzskaitīti, pēc būtības vidi ietekmējoši, veidojoši faktori.

Noderīgas vadlīnijas par «*relating to the environment*» Orhūsas Konvencijas kontekstā: ACCC lietas, piem. ACCC/2011/63 Austrija / ACCC/2008/31 Vācija, u.c.

SKA-1/2019:

- Kritērijs šāda *pieteikuma pieļaujamībai* ir tas, vai vides tiesību aizskārums vai apdraudējums ir īsts, nozīmīgs un nopietns

paldies

